

NEGENTIENDE-EEUWSE INTERPRETATIES VAN "EMANCIPATIE" ALS BEGRIIP EN BEWEGING

Wie het verschijnsel van de negentiende-eeuwse emancipatie der Nederlandse katholieken in zijn internationale samenhang bestudeert, komt tot een drievoudige ontdekking.

1. Voor de geschiedenis van vergelijkbare minderheidsgroeperingen en voor soortgelijke herlevingsprocessen (Engeland, USA, de z.g. 'diaspora'-gebieden in Duitse landen) wordt in de literatuur de term niet gebruikt. Ons beperkend tot Engeland: Emancipation (met hoofdletter) is hetgeen in 1829 met de Emancipation Act tot stand kwam. Er zijn boeken over de 'eve' en de 'dawn' (tot 1829) en de 'sequel' (na 1829) van de Emancipation. Een bundel als die onder redactie van D. Gwynn over *A Hundred Years of Catholic Emancipation* schetst wat er in de eeuw sedert de emancipatie aan groei en bloei valt te constateren onder namen als 'development' en 'revival'.

2. In Nederland heeft de katholieke samenleving de term emancipatie pas sinds het einde van de negentiende eeuw, en dan eerst nog heel spaarzaam, in de voor ons vertrouwde betekenis gebruikt; eerst tijdens het interbellum vond zij algemeen ingang. Men verstond er toen onder hetgeen ik, zelf in die traditie staande, in 1951 heb geformuleerd³¹ als: 'het proces van bevrijding van belemmerende factoren enerzijds en ontplooiing van eigen krachten anderzijds, waarin het Kath. Ned. volksdeel zich sinds 1795 bevindt op politiek, sociaal-economisch, religieus en cultureel gebied en dat nog ten dele voortduurt'. Opvallend zijn de volgende elementen:

a. op *vrijheid* gericht:

b. versterking van de *eigenheid*;

c. *strijdbaarheid*; streven naar *invloed* op maar tegelijk ook *assimilatie* aan de *nationale* gemeenschap.

Dit proces, dat de genoemde aspecten met telkens wisselend accent (al naar gelang de fase in de ontwikkeling, de sociale status en de persoonlijke geaardheid van de dragers) vertoont, is door de katholieke historici (Albers, Witlox, Commissaris, met kritischer instelling en genuanceerder ook door Rogier) in een achteraf door het 'resultaat' bepaald ontwikkelingsmodel geschetst. Pas in de laatste twee decennia hebben ook sociologen (Van Heek, Verwey-Jonker, Goddijn, Thurlings) dit proces in

31. *Katholieke Encyclopaedie*, tweede druk 1951.